

Tural Türksoy,
ilahiyyatçı

Azərbaycan maarifçilik tarixinin parlaq simalarından olan ağdaşlı müəllim Muxtar Əfəndizadənin (1880–1975)

“Şərayiül-İslam” (ərəbcə izafət olub, “İslam şəriəti” deməkdir) adlı elmihalı 1911-ci ildə Bakıda “Məktəb” jurnalının “Elektrik” mətbəəsində çap olunub. İbtidai məktəb dərsləri səciyyəsi daşıyan, 24 səhifədən ibarət bu müxtəsər risalə hənəfi məzhəbinin görüşləri əsasında Ana dilimizdə, əski əlifbada sual-cavab şəklində tərtib edilib. Risaləyə bəsmələ (Bismillahir-Rəhmanir-Rəhim) ilə başlayan müəllif 68 sual-cavabın 22-ni iman əsaslarını, 10-nu namazın şərtlərini, 13-nü təyəmmümün fəzrlərini, 8-ni namazın vaxtlarını, 1-ni namazın rüknlərini və nəhayət, 14-nü İslamın şərtlərini icmal şəklində açıqlamağa ayırıb, elmihalı “Salavati-şərifə” və “Qunut” duası ilə bitirib.

Risaləni əski əlifbadan latınqrafikalı hazırkı əlifbamıza transliterasiya edərkən mətnin quruluşunu saxlamaqla yanaşı, arxaizmlərin mənalarını mötərizədə qeyd edib, terminlərin izahını və ərəbcə duaların tərcüməsini istinadlı altqeyd şəklində verib, sözləri müasir dilimizin orfoqrafiyasına uyğunlaşdırıb, texniki xətalara təshih edib, silinmiş sözlərin yerinə üç nöqtə qoyduq.

Qeyd edim ki, keçən əsrin əvvəllərində əski əlifbada yazılmış dini dərsliklərimizin transliterasiyası olduqca mühümdür. Arxivlərin daha geniş müstəvidə araşdırıldığı bu dövrdə milli irsimizin tədqiq edilməsi lazım olan bir sıra əsərlər mövcuddur. Onları tarixin tozlu rəflərindən endirərək, indiki nəslin idrakına təqdim etmək vaxtı gəlib çatmışdır. O cümlədən, Muxtar Əfəndizadənin ibtidai dini dərslik möhtəvasında hazırladığı bu əsərin transliterasiyası həm də elmi dövriyyə üçün yeni töhfə olacaq.

Muxtar Əfəndizadənin

“ŞƏRAYİÜL-İSLAM”

əsəri (transliterasiya)

ŞƏRAYİÜL-İSLAM

Bismillahir-Rəhmanir-Rəhim

Sual: Bu aləm yox idi, onu kim yaratdı?

Cavab: Bu aləm yox idi, onu Allah-Taala yaratdı.

S: Aləm nədir?

C: Aləm yer, göy və bunların içində olan şeylərdir.

S: Müsəlman olan əvvəlcə neçə şeyə inanmalıdır?

C: Müsəlman olan əvvəlcə altı şeyə inanmalıdır ki, bunlar aşağıdakılardır: Allaha, peyğəmbərlərə, mələklərə, kitablara, qiyamət gününə və bir də dünyada törəyən bütün işlərin Allah-Taalanın yaratması ilə olduğuna.

S: Allah-Taalanı nə cür bilirsən?

C: Allah-Taala vardır, birdir, şəriki yoxdur, heç şeyə bənzəməz, istədiyini öldürər, hər şeyə gücü çatır, zamana möhtac deyildir.

S: Mələk nədir?

C: Mələklər Allah-Taalanın nurdan yaranmış məxluqlarıdır; yeməzlər, içməzlər, daim Allah-Taalaya ibadət edirlər, erkək və dişiləri yoxdur, Allah-Taalanın əmrindən əsla çıxmazlar.

S: Kitablər nədir?

C: Kitablər Allah-Taala tərəfindən peyğəmbərlərə göndərilmişdir ki, peyğəmbərlər dünya və axirət işlərini bilib, hər biri öz ümmətlərinə öyrətsinlər.

S: O kitablər peyğəmbərlərdən sonra necə olur?

C: Kitablər peyğəmbərlərdən sonra hər peyğəmbərin öz ümmətinin əlində qalır ki, o ümmət peyğəmbərindən öyrəndiklərini unutsa, öyrənsin.

S: Bizim də kitabımız varmı?

C: Bizim də kitabımız vardır, həm də ən böyük kitabımız vardır ki, onun adı Qurani-Əzimüşşandır, özünü də peyğəmbərimiz Məhəmməd (ə.s.) bizə yadigar qoymuşdur.

S: Allah-Taala tərəfindən peyğəmbərlərə neçə kitab göndərilmişdir?

C: Allah-Taala tərəfindən dörd böyük peyğəmbərlərə dörd kitab göndərilmişdir.

S: Peyğəmbərlər kimlərdir?

C: Peyğəmbər Allah-Taala tərəfindən təyin olunmuş bir zəttir ki, doğru, zərək, cəsur və mübəlləğdir.

S: Dünyaya nə qədər peyğəmbər gəlib keçmişdir?

C: Dünyaya çox peyğəmbər gəlib keçmişdir, onların sayı bəlli deyildir; yalnız 25-nin ismini Allah-Taala Qurani-Kərimdə bizə bildirmişdir.

S: Qurani-Kərimdə adları bildirilən peyğəmbərlər kimlərdir?

C: Qurani-Kərimdə adları bildirilən peyğəmbərlər bunlardır: Adəm, İdris, Nuh, Hud, Saleh, İbrahim, İsmayıl, İshaq, Lut, Yaqub, Yusif, Şüeyb, Musa, Harun, Davud, Süleyman, Əlyəsə, Zülkifl, Zəkəriyyə, Yəhya, Yunis, İsa və bizim peyğəmbərimiz Hz.Məhəmməddir (ə.s.).

S: Qiyamət günü nədir?

C: Bütün insanlar öldükdən sonra Allahın əmri ilə təzədən dirilib, bir yerə yığılaçaqlar, cümləsinin əməl dəftərləri əllərinə veriləcək, günah və savabları tərəzi ilə çəkiləcək və sonra Sirat körpüsündən keçəcək; layiq olanlar cənnətə, layiq olanlar cəhənnəmə gedəcəklər. Bugünün adı qiyamət günüdür.

S: Ölənlər çürüyür; çürümüş insan da dirilərmə?

C: İnsanları yoxdan yarada bilən Allah çürük insanı diriltməyi daha asan bacarar.

S: “Dünyada törəyən bütün işlər Allah-Taala tərəfindəndir” nə deməkdir?

C: Dünyada nə qədər xeyir iş və nə qədər şər iş vücuda gəlsə, hamısını yaradan Allah-Taaladır.

S: Bir kimsə bu altı şeydən birinə inanmazsa, nə olur?

C: Bir kimsə bu altı şeydən birinə inanmazsa, nəüzübillah, kafir olur.

Namazın fərzləri

S: Namazın fərzləri neçədir?

C: Namazın fərzləri on ikidir; yeddisi namazdan əvvəl və beşi namazın içində.

S: Namazdan əvvəl olan fərzlərə nə deyirlər?

C: Namazdan əvvəl olan fərzlərə şərt deyirlər.

S: Namazın içində olan fərzlərə nə deyirlər?

C: Namazın içində olan fərzlərə rükn deyirlər.

S: Namazın şərtləri hansılardır?

C: Namazın şərtləri bunlardır:

- 1) hədəsdən təharət;
- 2) nəcasətdən təharət;
- 3) sətri-övrət;
- 4) istiqbali-qible;
- 5) vaxt;
- 6) niyyət;
- 7) iftitah təkbiri.

S: Hədəsdən təharət nə deməkdir?

C: Hədəsdən təharət abdesti olmayanlar abdest almaq, olanlar qüsl etmək, su tapmayanlar təyəmmüm etmək deməkdir.

S: Abdestin fərzləri neçədir?

C: Abdestin fərzləri dördü:

- 1) üzünü yumaq;
- 2) əllərini dirsəkləri ilə belə yumaq;
- 3) başın dörddəbirinə məsh etmək;
- 4) ayaqlarını topuqları ilə bərabər yumaq.

S: Abdestin sünnətləri hansılardır?

C: Abdestin sünnətləri:

- 1) əllərini biləklərinə qədər yumaq;
- 2) ağzına üç kərə su almaq;
- 3) burnuna üç kərə su almaq;
- 4) “Niyyət etdim dəstəmaz almağa” demək;
- 5) üzünü, qollarını və ayaqlarını üç kərə yumaq;
- 6) hər yerini yuduqda bir dua oxumaq.

S: Abdestin duaları necədir?

C: Əllərini yuduqda:

بِسْمِ اللَّهِ الْعَظِيمِ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى دِينِ الْإِسْلَامِ¹

¹ Transliterasiyası və tərcüməsi: “Bismillahir-əzim vəl-həmdü lillahi əla dinil-islam!”, “Böyük Allahın adıyla. İslam dininə görə Allaha həmd olsun!”.

Ağzını yuduqda:

اللَّهُمَّ اَعِنِّي عَلَى تِلَاوَةِ ذِكْرِكَ وَشُكْرِكَ²
Burnuna su verdikdə:

اللَّهُمَّ ارْحَنِي مِنْ رَائِحَةِ الْجَنَّةِ³

Abdöst...:

نَوَيْتُ أَنْ أَتَوَضَّأَ لِرَفْعِ الْخَذِّثِ وَاسْتِيبَاحَةِ الصَّلَاةِ⁴
Üzünü yuduqda:

اللَّهُمَّ بَيِّضْ وَجْهِي بِبُورِكَ يَوْمَ تَبْيِضُ وَجُوهُ
أَوْلِيَانِكَ وَلَا تُسَوِّدْ وَجْهِي بِدُنُوبِي يَوْمَ تُسَوِّدُ
وَجُوهَ أَعْدَائِكَ⁵

Sağ qolunu yuduqda:

اللَّهُمَّ اَعْطِنِي كِتَابِي بِبِمِينِي وَحَاسِبِي
جَسَابًا يَسِيرًا⁶

Sol qolunu yuduqda:

اللَّهُمَّ لَا تُعْطِنِي كِتَابِي بِشِمَالِي وَلَا مِنْ وَرَاءِ
ظَهْرِي وَلَا تُخَاسِبْنِي حِسَابًا شَدِيدًا⁷

Başına məsh etdikdə:

اللَّهُمَّ حَرِّمْ رَأْسِي وَشَعْرِي وَلَحْمِي وَعَظْمِي
عَلَى النَّارِ⁸

Ayaqlarını yuduqda:

اللَّهُمَّ ثَبِّتْ قَدَمَيَّ عَلَى الصِّرَاطِ يَوْمَ تَرُلُ فِيهِ
الْأَقْدَامُ⁹

S: Qüslün fərzləri neçədir?

C: Qüslün fərzləri üçdür:

- 1) ağzını tamamilə yumaq;
- 2) burnunu tamamilə yumaq;
- 3) cəmiyi-bədəninəni yumaq.

S: Qüslün sünnətləri hansılardır?

C: Qüslün sünnətləri:

- 1) abdöst almaq;
- 2) "Niyyət etdim təmiz olmaq üçün çimməyə" demək;

3) üç dəfə başına su tökmək;

4) üç dəfə sağ çiynindən su tökmək;

5) üç dəfə sol çiynindən su tökmək;

6) qurtardıqdan sonra ayaqlarını yumaq.

Təyəmmümün fərzləri

S: Təyəmmümün fərzləri neçədir?

C: Təyəmmümün fərzləri üçdür.

1) "Niyyət etdim təyəmmüm etməyə" demək;

2) əlini təmiz torpağa və yaxud torpaq cinsindən olan şeyə vurub üzünə sürtmək;

3) əllərini yenə təmiz torpağa vurub sol əlilə sağ qolunu və sağ əlilə sol qolunu dirsəklərilə bərabər məsh etmək.

S: Təyəmmüm nə vaxt caiz olur?

C: Təyəmmüm su bulunmadığı, yaxud su olub da istemalı (istifadəsi) mümkün olmadığı vaxtda caiz olur.

S: Abdöst alınmaqla cənazə və bayram namazları fəvt olacağı (qaçırılacağı) vaxt təyəmmümlə qılmaq caizmidir?

C: Abdöst alınmaqla cənazə və bayram namazları fəvt olacaq olarsa, təyəmmümlə qılmaq caizdir.

S: Nəcasətdən təharət nə deməkdir?

C: Nəcasətdən təharət bədəninə, libasını və namaz qıldığı yeri nəcisdən təmizləmək deməkdir.

S: Sətri-övrət nə deməkdir?

C: Sətri-övrət övrət yerini örtmək deməkdir.

S: Kişilərin övrət yeri harasıdır?

C: Kişilərin övrət yeri göbəyindən dizinə qədərdir.

S: Qadınların övrət yeri harasıdır?

C: Qadınların biləklərinə qədər əlindən və üzündən başqa hər yeri övrət yeridir; örtmək lazımdır.

S: Bir insan örtünmək üçün bir şey tapmazsa, nə etməlidir?

C: Bir insan örtünəcək şey tapmazsa, oturub namazını qılar.

S: İstiqbali-qiblə nə deməkdir?

C: İstiqbali-qiblə qibləyə yönəlmək deməkdir.

S: Qiblə hardadır?

C: Qiblə Məkkəyi-Mükərrəmə şəhərindəki Kəbəyi-Müəzzəmədir.

C: Bir adam qiblə nə tərəfdə olduğunu bilməzsə və öyrənməyə də adam tapmazsa, təhərri ilə namazını qılar.¹⁰

² Transliterasiyası və tərcüməsi: "Allahummə əinni əla tilavəti zikrikə və şükrik!", "Allahım, Zikrini (Quranını) oxumaqda və Sənə şükür etməkdə mənə yardım elə!".

³ Transliterasiyası və tərcüməsi: "Allahummə ərihni min rayihətil-cənnət!", "Allahım, mənə cənnəti qoxulat!".

⁴ Transliterasiyası və tərcüməsi: "Nəveytū ən ətəvəzzə lirəfil-hədəsi və istibahəti-səlat", "Hədəsi aradan qaldırmaq və namaz qılmağın caizliyini təmin etmək üçün dəstəmaz almağa niyyət edirəm".

⁵ Transliterasiyası və tərcüməsi: "Allahummə beyyiz vəchi binurikə yövmə təbyəzzu vücuhü övliyaikə və la tüşəvvəd vəchi bizünubi yövmə təsvəddü vücuhü ədaik!", "Allahım, dostlarının üzləri ağaracağı, düşmənlərininsə üzləri qaralacağı gün üzümü nurunla ağart, günahlarımla qaraltma!".

⁶ Transliterasiyası və tərcüməsi: "Allahummə ətini kitabi biyəmini və hasibni hesabən yəsirən!", "Allahım, (əməl) kitabımı sağımdan ver və məni asan şəkildə hesaba çek!".

⁷ Transliterasiyası və tərcüməsi: "Allahummə la tutini kitabi bişimali və la min vərai-zəhri və la tühəsibni hesabən şədidən!", "Allahım, (əməl) kitabımı solumdan və ya arxamdan vermə və məni sərt şəkildə hesaba çekmə!".

⁸ Transliterasiyası və tərcüməsi: "Allahummə hərrim rəsi və şəəri və ləhmi və əzmi ələ-nar!", "Allahım, başıma, saçıma, ətimə və sümüklərimə cəhənnəm odunu haram qıl!".

⁹ Transliterasiyası və tərcüməsi: "Allahummə səbbit qədəmeyyə ələs-sirat yövmə təzillü fihil-əqdam!", "Allahım, ayaqlar siratda bürəyəcəyi gün məni orda sabitqədəm elə!".

¹⁰ Görünür, müəllif bu cavabın sualını qeyd etməyi unudub.

S: Təhərri nə deməkdir?

C: Təhərri çox araşdırdıqdan sonra zənlə bir tərəfi qiblə hesab etmək deməkdir.¹¹

S: Bir insanın namaz qıldığı vaxt qabağından adam keçməsi ehtimalı olsa, nə etməlidir?

C: Bir insanın namaz qıldığı vaxt qabağından adam keçmək ehtimalı olsa, qabağına bir barmaq qalınlığında və bir arşın¹² uzunluğunda bir şey qoymaq lazımdır.

Vaxt

S: Vaxt nədir?

C: Vaxt hər namaz üçün təyin olunan zamandır.

S: Sabah namazının vaxtı nə zamandır?

C: Sabah namazının vaxtı dan yeri ağardıqdan gün doğana qədərdir.

S: Günorta namazının vaxtı nə zamandır?

C: Günorta namazının vaxtı zəval kölgəsindən¹³ başqa hər şeyin kölgəsi iki özü miqdarda oluncaya qədərdir.

S: İkinci namazının vaxtı nə zamandır?

C: İkinci namazının vaxtı günortanın axırından gün batıncaya qədərdir.

S: Axşam namazının vaxtı nə zamandır?

C: Axşam namazının vaxtı gün batandan qərb tərəfdəki qırmızılıq gedincəyə qədərdir.

S: Yatsı namazının vaxtı nə zamandır?

C: Yatsı namazının vaxtı qərb tərəfdəki qızartı və saraltı getdikdən sonra dan yeri ağarıncaya qədərdir.

S: Namaz qılmaq caiz olmayan vaxtlar hansılardır?

C: Namaz caiz olmayan vaxtlar: gün doğarkən, zəvalda ikən və bətarkən. Bu üç vaxtda namaz caiz olmaz.

S: Niyyət nə deməkdir?

C: Niyyət namaz qılarkən hansı namazı qıldığını ürəyində qəsd etməkdir.

Namazın rüknləri

S: Namazın rüknləri nəçədir?

C: Namazın rüknləri beşdir:

- 1) Qiyam: ayaqüzrə durmaq;
- 2) Qiraət: Qurani-Kərimdən üç gödək, yaxud bir uzun ayə oxumaq;
- 3) Rükü: belini əymək;
- 4) Sücud: başını iki əllərinin arasında yerə qoymaq;
- 5) “Təşəhhüd” miqdarı oturmaq: axırıncı oturuşda “Ət-təhiyyatu” və “Əşhədü” oxuyacaq miqdarı oturmaq.

التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ السَّلَامُ
عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ السَّلَامُ
عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ
أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا
عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ¹⁴

İslamın şərtləri

S: İslamın şərtləri nəçədir?

C: İslamın şərtləri beşdir:

- 1) beş vaxt namaz qılmaq;
- 2) ramazan ayında tamamilən oruc tutmaq;
- 3) əkindən hasil olan malın on-dabirini, alış-verişdə və ...yaxud qalan qızıl, gümüş və sair malların hər ildə bir dəfə qırx-dabirini zəkat vermək;
- 4) qüdrəti olan adam ömründə bir dəfə Həccə getmək;
- 5) kəlmeyi-şəhadət gətirmək və mənasını bilmək.

S: Zəkat kimlərə verilir?

C: Zəkat əvvəldən səkkiz cür adama verilir, sonradan yeddi cür adama verilmək lazım gəldi.¹⁵

S: Əvvəldən verilib, indi verilməyən necə adamlardır?

C: Əvvəldən verilib, indi verilməyən adamlar o kafirlərdir ki, müsəlman olmağa meyillənmişlər.

S: Qalan yeddi cür adamlar hansılardır?

C: Qalan yeddi cür adamlardan birincisi fəqir, ikincisi miskin, üçüncüsü amil, dördüncüsü rıqab, beşincisi qarım, altıncısı ibnüssəbil, yeddincisi mücahid.

S: Fəqir kimdir?

C: Fəqir birgünlükdən ziyadə yeyəcəyi olmayandır.

¹¹ Ətraflı bax: www.sorularlaislamiyet.com, “Kible yönünü bilmeyen kimse namazını nasıl kılmalıdır?” (<https://sorularlaislamiyet.com/kaynak/kible-yonunu-bilmeyen-kimse-namazini-nasil-kilmalidir>).

¹² Təxminən, 70 sm.-ə bərabər keçmiş uzunluq vahidi. Ətraflı bax: Mehmet Erkal, “Arşın”, TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1991, c. 3, səh. 411–413 (<https://islamansiklopedisi.org.tr/arsin>).

¹³ Günəş zenitə qalxınca yaranan kölgə. Fiqhdə buna feyi-zəval deyilir. Ətraflı bax: Hamdi Döndüren, “Delilləriylə İslam İlmihali”, İstanbul, 1991, səh. 206–207 və 232–234 (<https://sorularlaislamiyet.com/kaynak/zeval-vakti>).

¹⁴ Transliterasiyası və tərcüməsi: “Ət-təhiyyatu lillahi vəs-sələvatu vət-teyyibat. Əssəlamu əleykə eyyuhən-nəbiyyü və rəhmətullahi və bərəkətu. Əssəlamu əleyna və əla ibadillahis-salihin. Əşhədü ən la ilahə illəllah və əşhədü ənne Muhəmmədən əbdühü və rəsuluh”, “Salamlar, salavatlar və gözəlliklər Allaha məxsusdur. Salam, Allahın rəhmət və bərəkəti olsun sənə, ey Peyğəmbər! Salam olsun bizə və Allahın saleh qullarına! Şahidəm ki, Allahdan başqa tanrı yoxdur və şahidəm ki, Muhəmməd Onun qulu və peyğəmbəridir!”.

¹⁵ Ətraflı bax: Cengiz Kallek, “Müellefe-i kulub”, TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 2006, c. 31, səh. 475–476 (<https://islamansiklopedisi.org.tr/muellef-i-kulub>).

S: Miskin kimdir?
C: Miskin birgünlük də yeyə-cəyi olmayandır.

S: Amil kimdir?
C: Amil zəkatları toplamaq üçün çalışıb, başqa kəsb eləyə bilməyən adamdır.

S: Riqab kimdir?
C: Riqab bir quldur ki, ağası ona bir qədər pul versə, azadlıq verəcəyini vəd etmişdir, halbuki o qul o pulu tez bir zamanda qazanıb azad olmaqdan acizdir.

S: Qarim kimdir?
C: Qarim borcu əlində olan dövlətindən (sərvətindən, pulundan) ziyadə olan adamdır.

S: İbnüssəbil kimdir?
C: İbnüssəbil öz vətəninə dövlətli olub, qərrib məmləkətdə pul, malı qurtaran adamdır.

S: Mücahid kimdir?
C: Mücahid dini – İslam uğrunda müharibəyə gedən zəttir.

S: Zəkatın fərzi nəçədir?
C: Zəkatın fərzi birdir ki, o da niyyət edib verməkdir. Niyyət etmədən verilən şeyləri sonradan zəkat hesab etmək olmaz.

S: Orucun fərzləri nəçədir?
C: Orucun fərzləri üçdür:
 1) niyyət etmək;
 2) orucun əvvəl və axır vaxtını bilmək;
 3) sabahdan-axşama qədər yeməkdən, içməkdən və cimadan¹⁶ özünü saxlamaq.

S: Həccin fərzləri nəçədir?
C: Həccin fərzləri üçdür:
 1) ehramdır¹⁷ ki, niyyət edib

لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكُ، لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ¹⁸
 demək.

2) Ərəfə günündə¹⁹ Ərəfatda²⁰ olmaq;

3) Ərəfə günündən sonra Qurban günlərində Kəbəni təvaf etməkdir.

Salavati-şərifə

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ وَسَلِّمْ
 كَمَا صَلَّيْتَ وَسَلَّمْتَ وَرَحِمْتَ وَتَرَحَّمْتَ عَلَى
 إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ²¹

Qunut duası

اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْتَعِينُكَ وَنَسْتَعْفُوكَ وَنَسْتَغِيثُكَ
 وَنُؤْمِنُ بِكَ وَنُتَوِّبُ إِلَيْكَ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْكَ
 وَنُثْنِي عَلَيْكَ الْخَيْرَ كُلَّهُ نَشْكُرُكَ وَلَا نَكْفُرُكَ
 اللَّهُمَّ إِنَّا لَكَ نَعْبُدُ وَ لَكَ نُصَلِّي وَ نَسْجُدُ
 وَ إِلَيْكَ نَسْعَى وَ نَحْفِظُ نَرْجُو رَحْمَتَكَ
 وَ نَخْشَى عَذَابَكَ إِنَّ عَذَابَكَ بِالْكَافِرِ مُلْحِقٌ²²

¹⁶ Fiqhdə məşru/qanuni cinsi münasibətə cima deyilir. Ətraflı bax: Salim Ögüt, “Cima”, TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1993, c. 8, səh. 2–3 (<https://islamansiklopedisi.org.tr/cima>).

¹⁷ Başqa vaxt halal olan bəzi davranışların həcc və ya ümrədə haram qılınmasına ehram deyilir. Ətraflı bax: Salim Ögüt, “İhram”, TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 2000, c. 21, səh. 539–542 (<https://islamansiklopedisi.org.tr/ihram>).

¹⁸ Transliterasiyası və tərcüməsi: “Ləbbeyk Allahummə ləbbeyk! Ləbbeykə la şərikə ləkə ləbbeyk! İnnəl-həmdə və-n-nimətə ləkə vəl-mülk. La şərikə ləkə ləbbeyk!”, “Budur, hüzurundayam, Allahım! Sənin şərikin yoxdur! Həmd, nemət və hakimiyyət Sənə məxsusdur! Sənin şərikin yoxdur!” Bu cümləyə təlbiyə deyilir. Ətraflı bax: Salim Ögüt, “Telbiye”, TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 2011, c. 40, səh. 396–397 (<https://islamansiklopedisi.org.tr/telbiye>).

¹⁹ Qurban bayramından öncəki günə ərəfə günü deyilir. Ətraflı bax: M.Özgü Aras, “Arefe”, TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1991, c. 3, səh. 351–352 (<https://islamansiklopedisi.org.tr/arefe>).

²⁰ Məkkədən 21 km. şərqdə yerləşən, həcc əməllərindən olan vəqfənin həyata keçirildiyi ovalıq. Ətraflı bax: Abdullah A.Boks, “Arafat”, TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1991, c. 3, səh. 261–263 (<https://islamansiklopedisi.org.tr/arafat>) və Menderes Gürkan, “Vakfe”, TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 2012, c. 42, səh. 463–465 (<https://islamansiklopedisi.org.tr/vakfe>).

²¹ Transliterasiyası və tərcüməsi: “Allahummə səlli ələ Muhəmmədin və ələ ali Muhəmmədin və səllim! Kəmə səlleytə və səlləmtə və rəhimtə və tərəhhəmtə ələ İbrahimə və ələ ali-İbrahim. İnnəkə həmidün məcüd”, “Allahım, İbrahimə və İbrahimin ailəsinə salam-salavat göndərdiyin və rəhm etdiyin kimi, Muhəmmədə və Muhəmmədin ailəsinə də salam-salavat göndər! Əlbəttə, Sən tərəfəlayiqsən, şanlısan!”.

²² Transliterasiyası və tərcüməsi: “Allahummə inna nəstəinükə və nəstəğfirukə və nəstəhdikə və numinu bikə və nə-tubu ileykə və nətəvəkkəlū əleykə və nüsni əleykəl-xeyrə külləh. Nəşkurukə vələ nəkfuruk. Allahummə iyyakə nəbudu və ləkə nüsəllə və nəscüdü və ileykə nəsa və nəhfid. Nərcu rəhmətəkə və nəxşa əzabək. İnnə əzabəkə bil-küffari mülhiq”, “Allahım, biz Səndən yardım, əfv və hidayət diləyir, Sənə iman gətirir, tövbə edir, güvənir və şükür edir, Səni xeyirlə öyür və inkar etmirik! Allahım, biz yalnız Sənə ibadət edir, namaz qılır, səcdə edir və can atır, rəhmətini umur, əzabından qorxub-çəkinirik. (Çünki bilirik ki) Sənin əzabın kafirləri yaxalayandır!”.